

Олег ЛЕВІН

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних
дисциплін ДДУВС,
кандидат історичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЯ УНР 1918 РОКУ. ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

29 квітня 2022 року виповнилося 104 роки з часу ухвалення Центральною Радою Конституції Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). Це була важлива подія в історії українського конституціоналізму. Вона стала результатом активної законодавчої діяльності Української Центральної Ради — спочатку український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій; згодом, після Всеукраїнського національного конгресу — революційний парламент України, який керував українським національно-визвольним рухом з 4 (17) березня 1917 – 29 квітня 1918 років.

Важливе місце серед нормативно-правових актів Української Центральної Ради займали універсали, які містили, зокрема, і норми конституційного характеру. Універсали УНР стали важливою складовою розробки конституції.

Знаковою подією національно-визвольної боротьби українського народу на початку ХХ ст. стало прийняття Українською Центральною Радою 7 (20) листопада 1917 р. III Універсалу. У ньому проголошувалося: «Віднині Україна стає Українською Народною Республікою». Відродження Української держави у формі УНР стало закономірним результатом довготривалої боротьби українського народу за свою державу, котра бере початок від часів Київської Русі [1, с. 32].

9 січня 1918 року, усвідомлюючи «вороже становище до України більшовицької Росії» [2, с. 23] Українська Центральна Рада ухвалила свій IV Універсал, яким проголосила самостійність та незалежність Української Народної Республіки як вільної та суверенної держави українського народу і заявила про її прагнення до мирного співіснування з сусідніми народами.

Вінцем законодавчої діяльності Української Центральної Ради було ухвалення під час останнього свого засідання 29 квітня 1918 року Конституції УНР, яка була прогресивною і відповідала тогочасним європейським зразкам. Вона була прийнята на засіданні Малої Ради. Першу редакцію прийняли одноголосно. Мінімальні редакційні правки мали місце при постатейному читанні.

На жаль в цей день стався державний переворот і до влади прийшов П. Скоропадський. Центральна Рада перестала існувати, але Конституція УНР залишилась назавжди в історії України.

У IV Універсалі Української Центральної Ради як підтвердження наміру Центральної Ради ухвалити Конституцію УНР було закріплене положення про

те, що «установчі збори мають ухвалити Конституцію і закріпити в ній свободу, порядок і добробут на теперішні і на будучні часи». Саме цей Універсал Центральної Ради, закріплюючи дане положення, «остаточно встановив основи Конституції УНР» [3, с. 18]. Закріплення в Основному Законі УНР цих принципів мало сприяти завершенню та остаточному формуванню українського парламенту — Всенародних установчих зборів. Після оголошення IV Універсалу Центральної Рада прийняла ще деякі закони конституційного характеру, зокрема, закон про національно-персональну автономію, закон про автокефалію української православної церкви, земельний закон та інші.

Конституційний процес Українська Центральної Рада розпочала в червні 1917 року відразу ж після проголошення Першого універсалу створенням конституційної комісії у складі 100 осіб на чолі з видатним українським істориком та державним діячем Михайлом Грушевським. Проте активна робота над проектом конституції розпочалася після проголошення Української Народної Республіки III Універсалом від 7 (20) листопада 1917 року. Положення Основного Закону сформулював М. Грушевський наприкінці листопада 1917 року [4, с. 80]. При розробці Конституції УНР комісія вивчала зразки конституційних актів тих держав, історичні, економічні та правові умови розвитку яких були подібними до українських. Конституцію передбачалося ухвалити Всеукраїнськими Установчими Зборами. Але революційні події, російська та німецька окупації завадили цьому і в останній день свого існування, 29 квітня 1918 року, Українська Центральної Рада затвердила Конституцію, але в життя не впровадила, бо сама припинила діяльність. Конституції УНР 1918 року, як і її попередниці — Конституції Пилипа Орлика — не судилося бути втіленою в життя і діяти в Україні. Наступного дня після її прийняття в Україні було здійснено державний переворот і до влади, за підтримки німців, прийшов гетьман Павло Скоропадський, який одним із перших своїх розпоряджень скасував всі постанови і розпорядження Української Центральної Ради.

Конституція Української Народної Республіки мала підзаголовок — «Статут про державний устрій, права і вольності УНР» і складалася з 83 статей, об'єднаних у 8 розділів: I. Загальні постанови (статті 1–6); II. Права громадян України (статті 7–21); III. Органи влади УНР (статті 22–26); IV. Всенародні Збори УНР (статті 27–49); V. Про Раду Народних Міністрів УНР (статті 50–59); VI. Суд УНР (статті 60–68); VII. Національні союзи (статті 69–78); VIII. Про часове припинення громадянських свобод (статті 79–83). Варто зауважити, що структурна побудова Конституції УНР 1918 року була значно досконалішою в порівнянні з Конституцією Пилипа Орлика 1710 року, оскільки остання мала досить умовний поділ на глави і носила більш публіцистичний стиль викладу. Натомість Конституція УНР охоплювала найважливіші сфери суспільно-політичного та економічного характеру, регулюючи, зокрема, права і свободи громадян, вона встановлювала досить чіткий розподіл функцій та повноважень органів законодавчої, виконавчої та судової влади, питання національних меншин, а також містила положення про тимчасове обмеження прав і свобод громадян у випадку війн, заворушень або в інших надзвичайних ситуаціях.

Конституція УНР встановлювала непорушність кордонів України, неможливість їх зміни, а також неможливість приєднання до Української Народної Республіки територій сусідніх держав без згоди Всенародних Зборів. Така згода визнавалася правомочною за умови набрання кваліфікованої більшості від усього складу найвищого законодавчого органу УНР [5, с. 332].

У третьому розділі «Органи влади УНР» (статті 22–26) Конституції УНР 1918 року було закріплено положення про розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Конституція УНР наголошувала, що «вся влада в УНР виходить від народу», саме народ здійснював владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Це положення знайшло також своє закріплення в Конституції України від 28 червня 1996 року і вважається важливим атрибутом конституції будь-якої демократичної держави, що вкотре підтверджує високий рівень демократизму Конституції Української Народної Республіки 1918 року

Цікавим був останній восьмий розділ «Про часове припинення громадянських свобод» (статті 79–83) Конституції УНР, який містив положення щодо тимчасового припинення громадянських прав і свобод у певних випадках, вичерпний перелік яких передбачався у Конституції УНР. Зокрема, допускалося часткове обмеження або тимчасове припинення обмеження прав і свобод громадян під час війни або внутрішніх заворушень. Про припинення або обмеження прав та свобод громадян Всенародними Зборами УНР видавався спеціальний закон, який регулював порядок та тривалість таких обмежень. В разі неможливості прийняття даного закону парламентом УНР такі повноваження автоматично переходили до центрального органу виконавчої влади — Ради Народних Міністрів УНР, яка була зобов'язана запропонувати для погодження даний закон Всенародним Зборам УНР. Конституція Української Народної Республіки закріпила максимальний термін обмеження прав та свобод громадян, який не перевищував трьох місяців, однак продовжувався з ініціативи Всенародних Зборів УНР.

Значення Конституції Української Народної Республіки 1918 року було надзвичайно велике. Український народ відродив свою державну незалежність та суверенітет в той час, коли в демократичних країнах світу були визнані й прийняті такі основні принципи конституцій демократичних держав як суверенітет народу і держави, принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, встановлення «парламентського контролю над виконавчою владою» [6, с. 5]. Конституція Української Народної Республіки була складена за кращими зразками європейських і американських конституцій з деякими особливостями, які враховували суспільно-політичні та економічні умови життя в УНР.

Конституція УНР мала надзвичайно важливе значення для подальшого політико-правового розвитку Української Держави. І сьогодні, в умовах агресії росії проти України, наша Конституція, яка створювалась на прикладах з історії, є Основним законом для кожного українця.

-
1. Гончаренко В. Утворення Української Народної Республіки як важливий етап на шляху до незалежності України / В. Гончаренко // Право України. — 2017. — № 11. — С. 32–39.
 2. Преса України: Газети 1917–1920 рр. Бібліографічний покажчик / НАН України. Інститут історії України; Уклад. Г.Я. Рудий — К., 1997. — С. 19.
 3. Терлецький О. Історія України від 1917 р. до найновіших часів / Омелян Терлецький. — Львів: Просвіта, 1936. — 111 с.
 4. Яковлів А. Основи конституції У.Н.Р. — Париж, 1935. — 63 с.
 5. Власенко С. Конституція Української Народної Республіки як основний закон європейського зразка / С. Власенко // Право України. — 2017. — № 11. — С. 80–86.
 6. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. — К., 1995. — 328 с.

Наталія ЛЕОНОВА

доцент кафедри МВСГД

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук

ГЕРОЇЧНІ БАЛАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Із початку XVI століття в Україні разом із козацтвом зароджується козацька пісенна творчість. Кілька десятиліть потому поступово формується Запорізька Січ. Розпочинається нова героїчна доба, нові постаті стали героями історичних пісень, що прославляли козацьких ватажків Дмитра Вишневецького, Івана Богуна, Максима Залізняка, Богдана Микошинського, Самійла Кішку та інших. Величавий могутній характер має героїчна пісня-балада «Ой п'є Байда», присвячена запорізькому лицареві Дмитрові Вишневецькому-Байді. Упродовж багатьох років Байда водив козаків у героїчні походи. Його боялися вороги. Він визволяв з полону своїх побратимів. Коли сам потрапив у полон, став зразком мужності, незламності і непідкупності. Турецький султан запропонував відважному отаманові сватати його дочку і царювати, на що Вишневецький, за сюжетом, розсміявся йому в обличчя [2, с. 55].

Героїчні балади Запорізької Січі є окремим джерелом поповнення не лише фольклору, але й літературного добутку України. Адже багато драматургічних, поетичних, прозових творів України XVIII, XIX, XX століть базувались саме на матеріалі історичних, героїчних та лірично-драматичних балад («Тарас Бульба», «Маруся Чурай», «Вогнем і мечем»). Балади, зокрема балади-пісні – один із превалюючих видів фольклору й українців, їх ліричність із елементами епосу та героїки, душевна щирість і сердечна теплота, поетичність і мужність завоювали їм симпатії серед багатьох народів [3, с.49].